

Kelan sairausvakuutuskorvauksen muutoksen vaikutukset

Loppuraportti (Dnro 57/26/2019)

**Riikka-Leena Leskelä, Ira Haavisto, Antti Rissanen, Ilari Arponen ja Mikko
Nuutinen**

NHG Finland

20.06.2020

1. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Kelan maksamien sairaanhoitokorvausten (”Kela-korvaus”) osuus yksityisen terveydenhuollon kulu-
tuksesta on vähentynyt systemaattisesti yli ajan ja samalla vapaaehtoisten sairausvakuutusten merki-
tys on kasvanut. Vuosina 2009-2019 Kelan maksamien sairaanhoitokorvausten määrä väheni 43 %
(Kelasto 2020), kun vakuutusten määrä kasvoi 34 % (Finanssiala 2020). Vuonna 2019 Kela-korvauk-
set lääkäripalveluista sekä tutkimuksesta ja hoidosta olivat 94,3M€ ja korvausten lukumäärä samoista
palveluista oli 6,3M (Kelasto 2020). Vuonna 2016 korvauskustannukset laskivat merkittävästi, kun
Kela toimeenpani hallituksen vuonna 2015 vahvistamat uudet korvaustaksat (Blomgren ym. 2017).
Samalla korvausosuus yksityisen terveydenhuollon kustannuksista on vähentynyt ja Kela on ennus-
tanut korvausosuuden laskevan lähelle 10:tä prosenttia vuoteen 2035 mennessä (Mikkola 2011).
Vuonna 2019 korvausosuus lääkäripalveluiden osalta oli 14,9%, kun tutkimuksen ja hoidon osalta se
oli 13,1% (Kelasto 2020).

Pääministeri Sanna Marinin hallitus on esittänyt, että osa vanhuspalvelujen hoitajamitoituksen nos-
tosta rahoitettaisiin leikkaamalla Kela-korvauksia (STM 2020). Kela-korvausten supistumisen ja sai-
rausvakuutusten kasvavan trendin vuoksi on tarpeen selvittää, mikä merkitys Kela-korvauksilla on
erityisesti yksityisiä terveystalouksia käyttäville asiakkaille, mutta myös yksityisille terveystalouksien
tuottajille ja vakuutusyhtiöille. Lisäksi tässä selvityksessä pohditaan, korvautuuko Kela-korvaus jat-
kossa yksityisellä terveys- tai sairauskuluvakuutuksella.

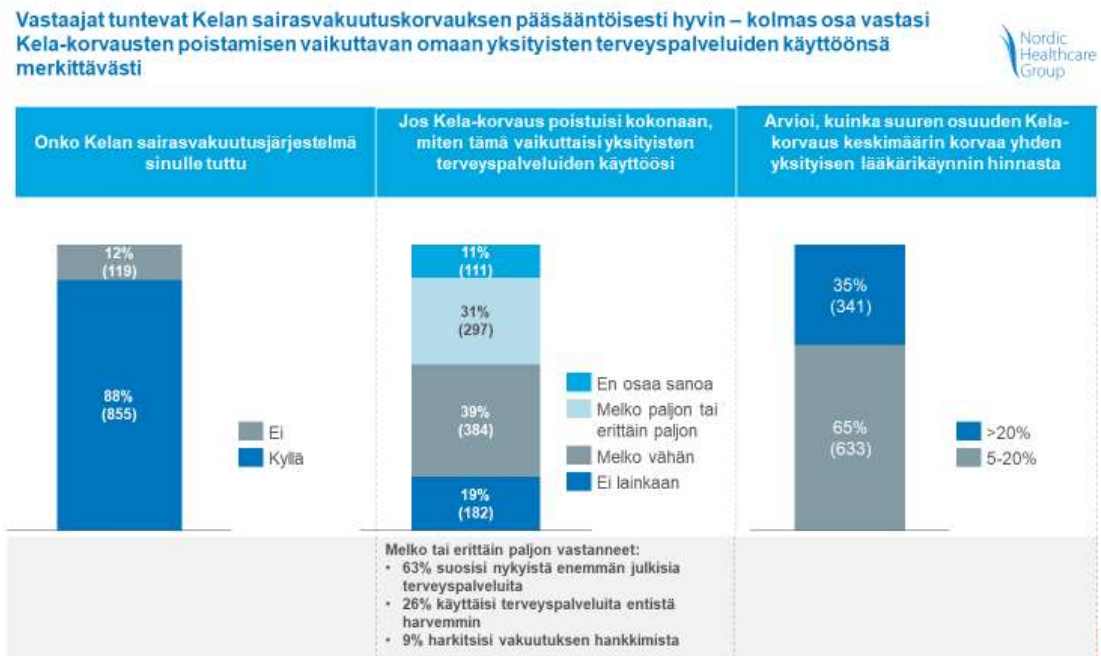
2. Aineisto ja menetelmät

Tutkimus pohjautuu empiirisiin aineistoihin. Primääriaineistona oli Taloustutkimuksella teetetty asia-
kaskysely siitä, mikä merkitys Kela-korvauksella on yksityisten terveystalouksien käyttöön. Kysely
kohdistettiin Taloustutkimuksen vastaajapoolille (arvioitu koko noin 50 000 henkeä) ja sille asetettiin
tavoitteeksi 1 000 vastaajaa, jotka olivat käyttäneet yksityisiä terveystalouksia (pl. hammashoidon
palvelut, työterveystalouksien palvelut) tammikuun 2019 ja tammikuun 2020 välisenä aikana. Vastaajajoukon
maantieteellinen edustavuus varmistettiin kohdistamalla kysely asuinpaikan mukaan tasapainossa
vastaajapoolin jäsenille. Vastaajien tuli olla 25-vuotiaita tai sitä vanhempia, jotta mahdollisimman
moni ei olisi enää opiskelijaterveydenhuollon piirissä. Kysely toteutettiin tammikuussa 2020. Kyse-
lyyn vastasi 1 136 henkilöä, joista lopulliseen tutkimusaineistoon valittiin 974 vastaajaa. Aineiston
ulkopuolelle rajattiin vastaajat, jotka olivat vastanneet käyttäneensä vain hammaslääkäri- tai työter-
veystalouksia viimeisin vuoden aikana sekä ne, jotka olivat vastanneet käyttäneensä vain psykoter-
apiapalveluita¹. Kysymykset koskivat muun muassa sitä, miten hyvin vastaajat tunsivat Kela-korvaus-
järjestelmän (mm. arvio siitä, kuinka paljon Kela-korvaus on keskimäärin yhden yksityisen lääkäri-
käynnin kustannuksesta) sekä sitä, miten Kela-korvauksen mahdollinen poisto vaikuttaisi heidän yk-
sityisten terveystalouksien käyttöönsä. Kyselyaineistoa analysoitiin deskriptiivisesti (suorat ja-
kaumat ja ristiintaulukointi) ja ryhmien erojen tilastollista merkitsevyyttä testattiin χ^2 -testillä.

Asiakaskyselyn lisäksi tutkimuksessa haastateltiin Suomen suurimpien yksityisten terveystalvaelu- tuottajien ja vakuutusyriysten johtajia (kaksi yriystä molemmista ryhmiä). Palvelutuottajilta sekä vakuutusyhtiöiltä tiedusteltiin sitä, mikä merkitys nykyisellä Kelan sairausvakuutuskorvausjärjestel- mällä on heidän näkökulmastaan ja miten he näkisivät terveystalvaelu- ja terveystalvakuutusmarkkinoi- den muuttuvan, mikäli yksityisten terveystalvaelujen käytöstä maksetut Kela-korvaukset poistuisivat kokonaan. Palvelutuottajilta ja vakuutusyhtiöiltä kysyttiin myös sitä, mihin suuntaan he toivoisivat Kelan sairausvakuutusjärjestelmää kehitettävän.

3. Tulokset

Asiakaskyselyssä tutkittiin aluksi Kelan sairausvakuutuskorvausten tunnettavuutta ja merkitystä (Ku- vio 1). Valtaosa vastaajista piti Kelan sairausvakuutusjärjestelmää itselleen tutuna. Tuttuus-kysymyk- sen lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan sitä, minkä osuuden Kela-korvaus keskimäärin kattaa yh- den yksityisen lääkärikäynnin hinnasta. Kaksi kolmasosaa (65%) arvio korvauksen olevan 5-20% välillä ja kolmasosa yli 20%. Vuonna 2019 keskimääräinen korvaustaso oli noin 15% yhdestä lääkä- rikäynnistä (Kelasto 2020).

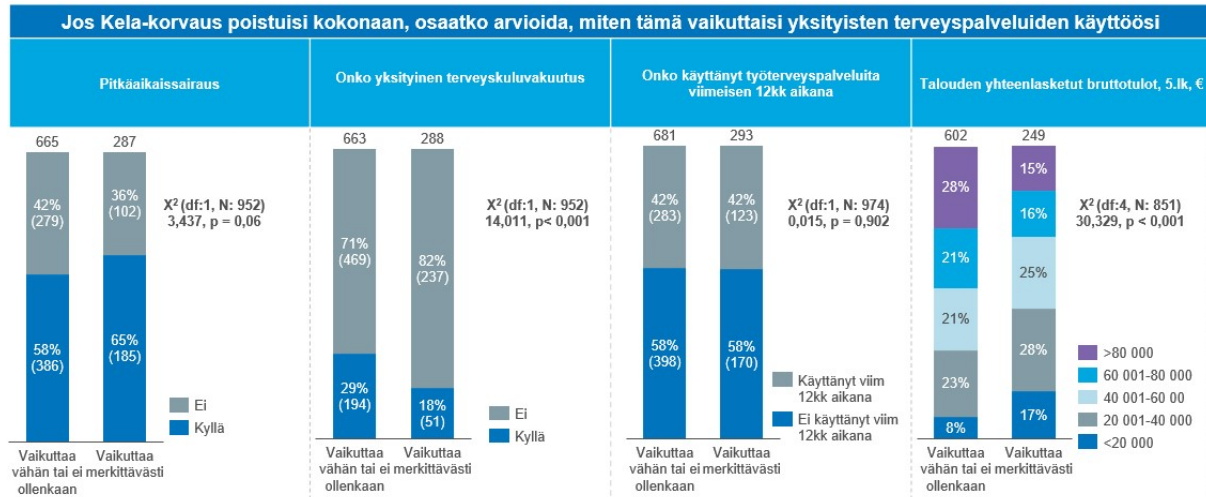

Kuvio 1: Tiivistelmä kyselytuloksista Kelan sairausvakuutuskorvauksen tunnettavuudesta ja merkityksestä

Kela-korvauksen merkitystä tarkasteltiin kysymällä vastaajilta sen poistamisen vaikutuksista (kuvio 1). Kolmas osa (31%) vastaajista oli sitä mieltä, että Kela-korvauksen mahdollinen poistaminen vai- kuttaisi paljon tai erittäin paljon heidän yksityisten terveystalvaeluiden käyttöönä. Tälle vastaajalla ryhmälle (N:297) esitettiin myös jatkokysymys siitä, miten heidän nykyinen terveystalvaeluiden käyt- tönsä muuttuisi, jos korvaus poistettaisiin. Kaksi kolmasosaa vastasi, että korvauksen mahdollisen

poistamisen seurauksena he käyttäisivät nykyistä enemmän julkisia terveyspalveluita, noin kymmenen prosenttia harkitsisi yksityisen sairausvakuutuksen hankkimista ja neljäsosa käyttäisi terveyspalveluita kokonaisuudessaan nykyistä vähemmän.

Kela-korvauksen merkitystä (vaikuttaa vähän tai ei ollenkaan vs. vaikuttaa merkittävästi) tarkasteltiin lisäksi neljän taustatekijän avulla (kuvio 2). Pitkäaikaissairaat kokivat korvauksen hieman merkittävämpänä kuin ne, joilla ei ollut pitkäaikaissairautta. Sen sijaan ne, joilla oli yksityinen terveyskulu-vakuutus, eivät kokeneet Kela-korvauksen mahdollisen poiston vaikuttavan yksityisten terveyspalveluiden käyttöön niin voimakkaasti kuin vastaajat, joilla vakuutusta ei ollut.

Kuvio 2: Kela-korvauksen merkitys vastaajien taustan perusteella

Viimeisen vuoden aikana tapahtunut työterveyspalveluiden käyttö ei aineiston mukaan vaikuttanut siihen, kuinka merkittävänä asiana Kela-korvauksen mahdollista poistoa pidettiin (kuvio 2). Vastaa-jan talouden yhteenlasketuilla tuloilla näyttäisi kuitenkin olevan yhteys siihen, miten Kela-korvauk-sen mahdolliseen poistoon suhtauduttiin: korkeimpien tuloluokkien vastaajia oli suhteellisesti enem-män niiden joukossa, joille korvauksen poistumisella ei juurikaan olisi vaikutusta.

Haastattelujen mukaan terveyspalvelutuottajat kokivat, että Kela-korvaus on merkityksellinen asiak-kaille ei niinkään euromääräisen korvauksen vaan ”henkisen arvon” puolesta. Haastateltavien mie-lestä ne kansalaiset, jotka käyttävät yksityisiä palveluita, säästävät julkista terveydenhuoltoa kuormit-tumasta, ja että pienikin korvaus on tästä oikeutettu ja merkityksellinen ostopäätöksen kannalta. Edus-tajilta kysyttiin mahdollisia vaikutuksia, jos Kela-korvaus poistuisi: heidän mielestään julkisen ter-veydenhuollon jonotilanne pahentuisi entisestään ja vapaaehtoisten sairausvakuutusten määrä ja hin-nat kasvaisivat. Haastateltavat suosisivat korvausmallia nykyisessä muodossa tai uudistaisivat järjes-telmää palvelusetelipohjaiseksi. Edustajien mukaan kysyntää saataisiin ohjattua palveluseteleillä eri tuloluokilla niihin yksityisiin palveluihin, jotka ovat erityisen kuormittuneita julkisessa terveyden-huollossa.

Vakuutusyhtiöiden edustajat suhtautuivat varauksellisesti nykyiseen korvausjärjestelmään. Heidän mielestään Kela-korvaus on haitallinen markkina- ja terveydenhuollon dynamiikalle ja näkevät Kela-

korvauksen tulonsiirtona yksityisille terveystuottajille. Lisäksi he näkevät vakuutusyhtiöiden ja yksityisten terveystuottajien välillä olevan joitain intressiristiriitoja terveyspalveluiden käytössä. Haastateltavat arvioivat terveysvakuutusten määrän kasvavan, jos Kela-korvaus poistuisi ja että vakuutusten hinnat kasvaisivat hieman. Haastateltavien mukaan sairausvakuutusliiketoiminta ei ole erityisen kannattavaa. Tulevaisuuden kannalta vakuutusyhtiöiden edustajat korostavat ennaltaehkäisevien palveluiden korvattavuuden merkitystä.

4. Johtopäätökset

Kelan sairausvakuutuskorvauksilla on merkitystä 31%:lle kyselyyn vastanneista. Mikäli Kela-korvaus poistuisi, 20% kaikista vastaajista suosisi enemmän julkisia terveyspalveluita, kun 8% käyttäisi terveyspalveluita harvemmin. Vakuutuksen ottamista pohtii vain 3% vastanneista, joten on epätodennäköistä, että Kela-korvaus jatkossa korvautuisi yksityisellä terveys- tai sairauskuluvakuutuksella. Vastaajilla on osittain vääriä käsityksiä Kela-korvauksen suuruudesta: 35% kaikista vastaajista arvioi korvauksen lääkärikäynnin hinnasta olevan yli 20%, vaikka se oli todellisuudessa vuonna 2019 14,9% (Kelasto 2020).

Terveyspalvelutuottajien mielestä Kela-korvauksen poistuminen lisäisi julkisten terveyspalveluiden käyttöä. Asiakaskyselyn tulokset tukevat osittain tätä näkemystä – joskin on huomioitava, että osa asiakkaita arvioi Kela-korvauksen rahallisen arvon suuremmaksi kuin mitä se todellisuudessa on. Sekä palvelutuottajien että vakuutusyhtiöiden mielestä Kela-korvauksen poistuminen ei näkyisi merkittävästi palvelutuottajien hinnanpudotuksena. Kela-korvauksen poistuminen voisi pitkällä aikavälillä nostaa sairauskuluvakuutusten hintoja, sillä vakuutusyhtiöiden korvaussummat kasvaisivat poistuneen Kela-korvauksen verran heidän osalta, joilla on yksityinen terveys- tai sairauskuluvakuutus.

5. Lähteet

Blomgren ym. (2017) Kelan työpapereita 121/2017 - Yksityisten sairaanhoitopalveluiden käyttö, kustannukset ja Kela-korvaukset vuosina 2013–2016.

Kelasto (2020) Sairaanhoitokorvausten saajat ja maksetut korvaukset, Sairaanhoitokorvausten saajat/Tutkimus ja hoito, Sairaanhoitokorvausten saajat/Lääkäripalkkiot, Sairausvakuutuksen korvaama osuus vakuutettujen sairaanhoitokustannuksista yksityisellä sektorilla 1972–2019, Sairaanhoitokorvaukset 1964-2019.

Finanssiala. (2020) Sairauskuluvakuutus 2009 – 2019.

Miettinen ym. (2013) Kelan työpapereita 45/2013 - Sairaanhoitovakuutuksen korvaamien yksityisten terveyspalvelujen käytön kehitys ja hintavertailu.

Mikkola Hennamari, Virta Lauri. (2011) Miten sairaanhoitovakuutus tulevaisuudessa korvaa lääkärinpalkkioita? Julkaisussa: Mikkola, Hennamari, Blomgren, Jenni, Hiilamo, Heikki, toim. Kansallista vai paikallista? Puheenvuoroja sosiaali- ja terveydenhuollosta. Helsinki: Kela, 2012: 190–203.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2020) Henkilöstömitoitus iäkkäiden henkilöiden tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa. <https://stm.fi/iakkaiden-palvelut/henkilostomitoitus>, luettu 24.6.2020.